

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi hovioikeuden päätösvaltaisen kokoonpanon väliaikaisesta muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että hovioikeuksien päätösvaltaista kokoonpanoa voitaisiin väliaikaisesti muuttaa. Esityksen mukaan asioita voitaisiin hovioikeudessa ratkaista istunnossa, johon ottaisi osaa kaksi jäsentä ja asian esittelijä. Jäsenillä ja esittelijällä olisi tällöin yhtäläinen äänioikeus.

Tällaiseen kokoonpanoon voisi osallistua vain sellainen hovioikeuden esittelijä, jolla on viskaalin virka tai joka on hoitanut viskaalin virkaa vähintään kolme vuotta. Rajoitus olisi

sama, mikä nykyisin on edellytyksenä esittelijän apujäseneksi määräämiselle. Apujäsen toimii jäsenen sijaisena hovioikeuksista annetun asetuksen mukaisesti, esimerkiksi jäsenen sairasloman aikana.

Päätösvaltaisen kokoonpanon muuttamista koskeva laki olisi voimassa vuoden 1995 loppuun.

Laki liittyy vuoden 1994 talousarvioon ja on tarkoitettu tulemaan voimaan niin pian kuin se on hyväksytty ja vahvistettu.

PERUSTELUT

1. Nykytila ja ehdotetut muutokset

1.1. Nykytila

Hovioikeuden päätösvaltainen jäsenmäärä on oikeudenkäymiskaaren 23 luvun 1 §:n mukaan kolme. Oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa (1052/91), joka tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 1993, säännös päätösvaltaisuudesta on sijoitettu 2 luvun 8 §:ään. Asiat ratkaistaan hovioikeuksissa jaostoissa, joissa istuntoon ottaa osaa kerrallaan kolme jäsentä sekä asian esittelijä.

Voimassa olevan hovioikeuksista annetun asetuksen 14 §:n (283/90) mukaan hovioikeus voi ottaa enintään kolmeksi kuukaudeksi jäsenen sairauden tai virkavapauden vuoksi taikka muusta syystä jaostoon apujäseneksi sihteerin, viskaalin, kolme vuotta viskaalin virkaa hoitaneen esittelijänsä tai käräjätuomarin. Pidemmäksi ajaksi tai muun henkilön ottamisesta apujäseneksi päättää korkein oikeus. Apujäse-

ninä toimivat siis esittelijöistä vain hovioikeuden kokeneimmat esittelijät. Mainitun asetuksen 9 §:n mukaan hovioikeuden presidentti voi tarpeen vaatiessa määrätä myös jäsenen asian esittelijäksi. Tätä mahdollisuutta on kuitenkin käytetty varsin harvoin.

Hovioikeuksiin saapui vuonna 1991 yhteensä noin 18 000 asiaa. Vuonna 1992 määrä oli noin 20 000, mikä sen arvioidaan olevan myös vuonna 1993. Yksi hovioikeuden jaosto ratkaisee keskimäärin 500 asiaa vuodessa. Vaatimus kohtuullisesta käsittelyajasta merkitsee, että asiat ratkaistaan puolen vuoden kuluessa alioikeuskäsittelyn päättymisestä. Puolta vuotta kauemmin hovioikeudessa viipyneitä asioita voidaan laskea olevan tällä hetkellä noin 7000 asiaa, mikä siis on ruuhkan määrä. Pahimmin ruuhkautuneita ovat Helsingin ja Turun hovioikeudet. Myös Kouvolan ja Rovaniemen hovioikeuksissa on ruuhkaa.

Oikeudenkäyntimenettely hovioikeuksissa tulee uudistumaan jo sen vuoksi, että alioikeuksien oikeudenkäyntimenettelyyn tulee oleelli-

sia muutoksia, jotka toteutuvat 1 päivästä joulukuuta 1993 alkaen. Oikeusministeriön vuonna 1989 asettaman hovioikeustoimikunnan mietinnössä (komiteamietintö 1992:20) ehdotetaan huomattavia muutoksia myös hovioikeuksien oikeudenkäyntimenettelyyn. Suullisten käsittelyjen määrä tulisi kasvamaan oleellisesti.

Hovioikeustoimikunta on ehdotuksessaan lähtenyt siitä, että myös hovioikeudessa suullinen pääkäsittely tulisi toimittaa viimeistään muutaman kuukauden kuluessa sen jälkeen, kun alioikeus on antanut asiassa ratkaisunsa. Jos suullinen pääkäsittely toimitettaisiin vasta ehkä pitkänkin ajan kuluttua muutoksenhakemuksen saapumisesta, käsittelystä saatava hyöty voisi jäädä vähäiseksi ja alioikeuden ratkaisun oikeellisuuden tutkiminen vaikeutuisi muun muassa sen vuoksi, että asiassa alioikeudessa kuullut henkilöt eivät enää ehkä yksityiskohtaisesti muistaisi todistelun kohteena olevia seikkoja. Tämän vuoksi toimikunta on pitänyt välttämättömänä, että hovioikeuksien nykyiset jutturuuhkat puretaan ennen uudistusta. Toimikunnan mietinnön mukaan suullinen pääkäsittely tulisi voida toimittaa puolen vuoden kuluessa siitä, kun alioikeus on antanut asiassa ratkaisunsa.

Paitisi hovioikeusmenettelyn uudistaminen myös kansalaisten oikeusturva vaatii, että he saavat ratkaisun asiassaan kohtuullisessa ajassa. Nykyistä tilannetta, jossa asian käsittely hovioikeudessa saattaa kestää hyvinkin pitkään, jopa useita vuosia, ei voida pitää tyydyttävänä.

1.2. Ehdotetut muutokset

Esityksessä ehdotetaan otettavaksi käyttöön ratkaisukokoonpano, johon kuuluisi kaksi jäsentä ja asian esittelijä, jolla olisi yhtäläinen äänioikeus jäsenten kanssa. Jos osa asioista ratkaistaisiin tällaisessa kokoonpanossa, voitaisiin hovioikeuksien asiaruuhkat purkaa.

Ehdotettuun kokoonpanoon kuuluvalla esittelijällä pitäisi olla riittävä kokemus asioiden ratkaisemiseen. Tämän vuoksi esittelijän tulisi olla viskaali tai vähintään kolme vuotta viskaalin virkaa hoitanut hovioikeuden esittelijä. Kun voimassa olevienkin säännösten perusteella on mahdollista esittelijän ottaminen apujäseneksi samoin kuin jäsenen määrääminen asian esittelijäksi, merkitsisi ehdotus lähinnä sitä, että

vastaavanlaista menettelyä käytettäisiin entistä säännönmukaisemmin. Valmisteilla oleva ehdotus hovioikeuksien uusiksi organisaatiosäädöksiksi sisältää nykyistä vastaavat säännökset esittelijän toimimisesta jäsenen sijaisena. Apujäsen nimike muutettaisiin uusissa säädöksissä kuitenkin tehtävää paremmin kuvaavaksi sijaisjäseneksi. Edellytykset sijaisuudelle pysyisivät ennallaan.

Hovioikeuden presidentti antaisi tarkemmat määräykset kahden jäsenen ja esittelijän muodostaman kokoonpanon käyttämisestä. Suurin osa hovioikeuteen saapuvista asioista ratkaistaisiin edelleenkin kokoonpanossa, johon kuuluu kolme jäsentä. Kun esittelijät nykyisinkin toimivat apujäseninä ratkaistavan asian laadusta riippumatta, olisi siihen nähden yhdenmukaista, ettei kahden jäsenen ja esittelijän muodostaman kokoonpanon käyttöä rajoitettaisi tietentyyppeihin asioihin. Sotilasoikeudenkäyntilain (326/83) ja oikeudenkäynnistä huoneenvuokra-asioissa annetun lain (650/73) mukaisen asioiden ratkaisemisessa ehdotettua kokoonpanoa ei kuitenkaan voitaisi käyttää, koska näiden asioiden käsitteleminen vaatii asian tuntijajäsenten osallistumista istuntoon.

Ehdotettujen kokoonpanojen käyttö merkitsisi istuntojen määrän lisääntymistä. Jottei lisätyö kasvaisi kohtuuttoman suureksi, voitaisiin kahden jäsenen ja esittelijän kokoonpanoissa käsitellä vain rajoitettu määrä asioita. Tällä hetkellä nelijäsenisinä toimivissa hovioikeuden jaostoissa olisi mahdollista menetellä esimerkiksi siten, että kukin jaosto jakaantuisi yhtenä päivänä viikossa kahdeksi, ja kumpikin jaoston osa pitäisi istunnon kahden jäsenen ja esittelijän muodostamassa kokoonpanossa. Työmäärän lisääntyminen olisi merkittäväntä esittelijöiden osalta. Jos esittelykertojen lisääntyminen jakaantuisi tasaisesti kaikkien esittelijöiden kesken, merkitsisi muutos neljän viikon jaksolla viittä esittelykertaa nykyisen neljän sijasta. Lisäksi apujäsenen työtä vastaavat tehtävät kasvaisivat vanhimmillä esittelijöillä heidän toimiessaan ehdotetussa kokoonpanossa myös ratkaisijan asemassa. Myös jäsenten ja kansliahenkilöstön työmäärä kasvaisi jonkin verran, kun asioita ratkaistaisiin nykyistä enemmän.

Jos kunkin ruuhkautuneen hovioikeuden jokainen jaosto jakaantuisi kerran viikossa kahteen istuntoon, kestäisi ruuhkan purkaminen noin kaksi vuotta. Tämän vuoksi ehdotetaan, että laki olisi voimassa vuoden 1995 loppuun.

Siihen mennessä ruuhkat voitaisiin purkaa edellyttäen, ettei saapuvien asioiden määrissä tapahdu huomattavaa kasvua.

2. Esityksen vaikutukset

Kun osa hovioikeuksien jaostoista toimisi kahden jäsenen ja esittelijän kokoonpanossa, tarvittaisiin esittelykertoja nykyistä enemmän. Koska henkilökunnan määrää ei voida juurikaan lisätä, olisi esittelijätarve hoidettava siten, että esittelijät tekisivät lisäesittelyjä erillistä korvausta vastaan. Korvaus yhdestä lisäesittelystä olisi noin 2400 markkaa. Niiden esittelijöiden osalta, jotka toimisivat myös ratkaisijana esittelemässään asiassa, tulisi suorittaa apujäsenpalkkio. Palkkion suuruus olisi 1000 markkaa.

Nykyisin hovioikeuden jaostot pitävät keskimäärin 200 istuntoa vuodessa. Jos kevennetyn kokoonpanon käyttö järjestettäisiin edellä kuvatulla tavalla siten, että nelijäseninen jaosto jakaantuisi yhtenä päivänä viikossa kahdeksi ja kumpikin osa pitäisi kahden jäsenen ja esittelijän kokoonpanossa istunnon, lisäisi tämä

jaoston vuosittaisten istuntojen määrän 240:een. Tämä edellyttäisi neljässä ruuhkautuneessa hovioikeudessa yhteensä vuodessa noin 1080 lisäesittelyä, mikä vastaa noin 2700 asiaa. Tällä nostettaisiin ratkaisukapasiteettia laskennallisesti noin 20 prosenttia. Apujäsen- ja esittelypalkkioihin tarvittaisiin vuositasolla runsaat kuusi miljoonaa markkaa eli noin 2200 markkaa asiaa kohti.

3. Esityksen valmistelu

Esitys on valmisteltu virkatyönä oikeusministeriössä. Esityksestä on pyydetty lausunto kaikilta hovioikeuksilta.

4. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan niin pian kuin se on hyväksytty ja vahvistettu.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

hovioikeuden päätösvaltaisen kokoonpanon väliaikaisesta muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Hovioikeus voi ratkaista asian kokoonpanossa, johon kuuluu kaksi jäsentä ja asian esittelijä. Esittelijän tulee olla hovioikeuden viskaali tai vähintään kolme vuotta viskaalin virkaa hoitanut hovioikeuden esittelijä. Jäsenillä ja esittelijällä on tällöin yhtäläinen äänioikeus.

2 §

Hovioikeuden presidentti antaa tarkemmat määräykset 1 §:ssä tarkoitetun kokoonpanon

käyttämisestä. Kahden jäsenen ja esittelijän kokoonpanossa ei kuitenkaan saa ratkaista sotilasoikeudenkäyntilain (326/83) tai oikeudenkäynnistä huoneenvuokra-asioissa annetun lain (650/73) mukaan ratkaistavia asioita.

3 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 ja on voimassa vuoden 1995 loppuun saakka. Sitä sovelletaan asioihin, jotka tänä aikana ratkaistaan hovioikeudessa.

Helsingissä 10 päivänä syyskuuta 1993

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Oikeusministeri *Hannele Pokka*